

Araştırma Makalesi • Research Article

Yüksek Öğretiminde Uzaktan Eğitimin İmkânı ve Karşılaşılan Problemler: Muş Alparslan Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Örneği

The Opportunity of Distance Education in Higher Education and the Problems Encountered: Muş Alparslan University Faculty of Islamic Sciences Example

Yusuf Aydın*, Teceli Karasu**, Ercihan Ülger***

Öz: Kovid-19 salgınının yol açtığı hızlı ve kısmen de hazırlıksız bir şekilde geçilen uzaktan eğitimin niteliğini ortaya koymak, sürecin iyileştirilmesine katkı sağlayacaktır. Bu çalışmanın amacı; uzaktan eğitim kapsamında Google Classroom üzerinden sanal sınıflarda yapılan yüksek din eğitiminin verimliliğini öğrenci ve eğitim görevlilerinin görüşlerine dayalı olarak ortaya koymaktır. Karma modelde tasarlanan çalışmanın nicel verileri Muş Alparslan Üniversitesi İslami İlimler Fakültesinin 440 öğrencisinden anketle, nitel verileri ise aynı fakültenin 9 öğrenci ve 5 eğitim görevlisiyle yapılan görüşmelerden elde edilmiştir. Bulgular, nitel ve nicel verilerin birlikte değerlendirilmesine imkân veren Yakınsayan Paralel Desen tekniği ile analiz edilmiştir. Öğretim teknolojilerinin daha aktif kullanıldığı günümüzde sağlıklı eğitim yapabilmek için paydaşların teknik alt yapı ve bilgilerinin yetersiz olduğu, eğitimin öğrencilerin bilgi ve becerilerine katkısının sınırlı olduğu, ders materyallerin geliştirilmesi gerektiği ve sanal sınıflara uygun öğretimin tasarlanması noktasında öğretim üyeleri yetkinleşmeleri gerektiği söylenebilir. Bu çalışmanın Etik Kurul izin Formu Muş Alparslan Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu tarafından 24.06.2020-E.7109 numaralı kararıyla onaylanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Din Eğitimi, Uzaktan Eğitim, Yüksek Din Öğretimi, Google Classroom

Abstract: To reveal the quality of distance education, which was caused by the Covid-19 epidemic and was started quickly and partially unprepared, will contribute to the improvement of the process. The purpose of this study is to demonstrate the efficiency of higher religious education given in virtual classrooms via Google Classroom based on the opinions of students and educational staff within the scope of distance education. The quantitative data of the study, which was designed in a mixed model, were obtained through a questionnaire from 440 students of the Faculty of Islamic Sciences at the University of Muş Alparslan University, and the qualitative data were collected from 9 students and 5 educational staff from the same faculty. The findings were analyzed using the Converging Parallel Pattern technique, which allows the qualitative and quantitative data to be evaluated together. In today's world, where instructional technologies are used more actively, it can be said that the technical infrastructure and knowledge of the stakeholders are insufficient, the contribution of education to the knowledge and skills of the students is limited, course materials should be developed, and faculty members should be competent in designing

* Dr. Öğr. Üyesi. Muş Alparslan Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü.
ORCID: 0000-0003-4218-2802 yusufaydin19@hotmail.com

** Doç. Dr. Muş Alparslan Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü
ORCID: 0000-0002-1907-0100 E-posta adresi: t.karasu@alparslan.edu.tr

*** Öğr. Gör. Muş Alparslan Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, İslam Tarihi ve Sanatları Bölümü
ORCID: 0000-0001-9626-0541, ercihanulger@hotmail.com

Received/Geliş: 02 July/Temmuz 2020

Düzeltilme/Revised form: 01 July/Temmuz 2021

Accepted/Kabul: 07 July/Temmuz 2021

Published/Yayın: 31 August/Ağustos 2021

appropriate teaching for virtual classrooms. The Ethics Committee Permission Form of this study was approved by the Scientific Research and Publication Ethics Committee of Muş Alparslan University with the decision numbered 24.06.2020-E.7109.

Keywords: Religious education, Distance education, Higher religious education, Google classroom

1.Giriş

Bilgi çağı olarak adlandırılan 21. yy'da, teknolojinin gelişimiyle birlikte yaşamın pek çok alanında değişiklikler meydana gelmiştir. Değişimin gerçekleştiği alanlardan biri de eğitimidir. Gündelik yaşama paralel olarak yaşam boyu, hızlı, ulaşım güclüğü olmadan ve ekonomik eğitim alma talebi, iletişim teknolojileri sisteminde yeni arayışlara sebep olmuştur. Bu arayışlar neticesinde ortaya çıkan modellerden biri de uzaktan eğitimidir. Uzaktan eğitim, öğretmen ve öğrencinin aynı mekânlarda bulunmak zorunda olmadığı ve eğitim-öğretim faaliyetlerinin posta hizmetleri veya bilgi iletişim teknolojileri sayesinde yürütülebildiği bir eğitim sistemi modelidir. (Şişman, 2008: 2). Bu model, öğrencinin, zaman ve mekâna bağlı olmadan bilgisayar teknolojileri aracılığı ile sanal olarak, canlı, görüntülü, sesli eğitim alabilmesine imkân tanımaktadır. Uzaktan eğitim; sanal öğrenme, e öğrenme, internet tabanlı öğrenme, web tabanlı öğrenme, online öğrenme, çevirim içi öğrenme gibi kavramlar ile anılmaktadır. Teknolojinin gelişmesi ile tanımı da değişen uzaktan eğitim kavramı çağdaş, akılcı ve yenilikçi bir modeldir (Hofmann, 2002: 28). Bu model ile eski toplumlar için hayal olan uygulamalar, küresel iletişim ağı üzerinden kolaylıkla uygulanabilir hale gelmiştir.

Son iki yüzyıldır gündeme gelen ancak 1980'lerden itibaren ciddi olarak tartışılan uzaktan eğitim (Joi ve Dickson, 2011: 129) ülkemizde lisans eğitiminde 1982-83 eğitim-öğretim yıllarından başlamak üzere Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesiyle yaygınlık kazanmaya başlamıştır (Akdemir, 2011: 70). Daha sonra Atatürk Üniversitesi ve İstanbul Üniversitesi de benzer uygulamalar ile eğitim vermeye başlamışlardır. Yüksek din eğitimi de uzaktan eğitim modelinden uzak duramamıştır. İlahiyat lisans eğitiminde uzaktan eğitim olarak değerlendirilebilecek en önemli uygulama, Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesine bağlı İlahiyat Önlisans Programı ve pek çok üniversite bünyesinde bulunan İlahiyat Lisans Tamamlama (İLİTAM) Programları ile yürütülen eğitim uygulamalarıdır. İlahiyat ön lisans programı 1998 yılında Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesinin sorumluluğunda Anadolu Üniversitesi bünyesinde açılan bir programdır. Aynı dönemde çeşitli fakültelerde bulunan örgün ilahiyat ön lisans programlarına öğrenci alımı durdurularak ilahiyat ön lisans programları tamamen uzaktan eğitim formatına dönüştürülmüştür. İlahiyat ön lisans programını bitiren öğrenciler dikey geçiş sınavı ile İLİTAM kapsamında yüksek din eğitimini uzaktan eğitimle tamamlayabilmektedirler (Kaymakcan vd., 2013: 73-72). Günümüzde İLİTAM modeli gittikçe yaygınlaşmakta ve pek çok üniversite bünyesinde faaliyetini sürdürmektedir.

Çin'de ortaya çıkan ve bütün dünyaya yayılan Kovid-19 salgınının etkilediği alanların başında eğitim gelmektedir. Türkiye'de salgının eğitime olan olası olumsuz etkisini azaltmak için yükseköğretimde hızlı bir şekilde uzaktan eğitime geçiş süreci yaşanmıştır. İlahiyat/İslami ilimler alanında eğitim veren yükseköğretim kurumları da doğal olarak eğitime geçmek durumunda kalmıştır. Bununla birlikte deneyimlenmekte olan açık öğretim ilahiyat ve İLİTAM tecrübeleri, bu sürecin yürütülmesine olumlu katkıda bulunmuştur.

Muş Alparslan Üniversitesi İslami İlimler Fakültesinde uzaktan eğitim kapsamında dersler Google Classroom programı üzerinden yapılmıştır. Bu program, her türlü materyal paylaşımına imkân verdiği gibi canlı olarak öğrenciler ile çevrim içi sesli ve görüntülü ders yapmaya da olanak tanımaktadır. Classroom programı, konu ile ilgili olarak görüş alışverişinde bulunma, ödev verme, materyal paylaşma gibi hizmetler de sunmaktadır. Yapılan her türlü etkinliğin kayıt altında tutulabilmesi de bu programın özelliklerindedir.

Alanyazın incelendiğinde yüksek din eğitimi uzaktan eğitim modelleri olan açık öğretim önlisans ilahiyat ve İLİTAM programı ile ilgili bilimsel çalışmalara rastlamak mümkündür. Yapılan çalışmaların program etkililiği (Kaymakcan vd., 2013: 72; Birinci, 2010), öğrencilerin bu modele karşı tutumları

(Arslan ve Korkmaz, 2019: 34), bu programa ilişkin algılar (Altaş, 2016: 21) tek tek derslerin etkililiği (Dağ, 2013) ve geleceğine yönelik çıkarımlarla (Altaş, 2014) ilişkili olduğunu söylemek mümkündür. Kovid-19 salgını nedeniyle yüksek din öğretiminde hızlı ve kısmen hazırlıksız geçilen uzaktan eğitim uygulamasının ayrıca ele alınması önemlidir. Ancak yüksek din eğitiminde yapılan uzaktan eğitimin etkililiğini bilimsel açıdan ele alan herhangi bir çalışma henüz yapılmamıştır. Bu çalışmanın amacı; Google Classroom üzerinden sanal sınıflarda yapılan eğitimin verimliliğini ve bu verimliliği etkileyen faktörleri yüksek din eğitimi açısından programın paydaşlarının görüşlerine dayalı olarak incelemektir. Bu temel amaca bağlı olarak çalışmada aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır.

1. Öğrenciler teknolojik imkân ve bilgi olarak uzaktan eğitim almaya hazır mıdır?
2. Uzaktan eğitim kapsamında kullanılan materyallerin öğrencilerin öğrenmelerine etkisinedir?
3. Uzaktan eğitimin öğrencilerin becerilerine etkisi nedir?
4. Uzaktan eğitimin öğrencilerin bilgisine etkisi nedir?
5. Uzaktan eğitimde canlı dersler nasıl değerlendirilmektedir?
6. Öğretim üyelerinin uzaktan eğitim yetkinlikleri yeterli midir?

Böylece uzaktan yapılan yüksek din eğitimi ile ilgili program, süreç ve ortamlarının iyileştirilmesine yönelik öneriler geliştirilebilecektir.

2.Yöntem

Bu bölümde, araştırma modeline, çalışmanın nicel verilerinin toplandığı evren ve örnekleme, nitel verilerin toplandığı çalışma grubu ve özelliklerine, verilerin toplanma sürecine ve verilerin yorumlanmasına yer verilmiştir.

2.1.Araştırma Modeli

Araştırma modeli, araştırma problemine yanıt aramak için veri toplanması ve çözümlenmesi sürecini kapsayan plandır (Karasar, 2012: 72). Bu araştırma, nicel ve nitel araştırma yöntemlerinin bir arada kullanıldığı karma modelde gerçekleştirilmiştir. Çalışmada, karşılaştırma ve müdahale olmaksızın araştırılan duruma ilişkin olarak toplanan veriler, betimsel olarak ortaya konulmaya çalışılmıştır. Literatürde tarama modeli olarak ifade edilen bu yaklaşımla (Karasar, 2012: 35), var olan mevcut durumun tüm yönleri ile ortaya konularak nitelikli eğitim yapmaya katkı sağlanması hedeflenmiştir.

Araştırmanın nicel kısmında bir problemle ilgili olarak çeşitli kimselerin bilgi, tecrübe, inanış, görüş ve düşüncelerini almak için yapılan soruşturmaları içeren anket tekniği (Sözbilir, 2010: 2), nitel kısmında ise araştırma metnin oluşturulmasının temelini teşkil eden literatür incelemesi (Şimşek ve Sarıkaya, 2018: 112) ve sözlü iletişim ile olay ve durumları anlamaya imkân veren görüşme (Çapcıoğlu ve Açıkgöz, 2018: 224) tekniği bir arada kullanılmıştır.

2.2. Evren, Örneklem ve Çalışma Grubu

Bu araştırma Muş Alparslan Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi öğrencileri ve öğretim elemanlarının görüşlerine dayalı olarak yapılmıştır. Karma modelde hazırlanan çalışmanın nicel verilerinin evrenini Muş Alparslan Üniversitesi İslami İlimler Fakültesinin 988 öğrencisi oluşturmaktadır. Örneklemi ise farklı sınıf düzeyinden 440 öğrenciden müteşekkildir. Bu çalışmanın Etik Kurul izin Formu Muş Alparslan Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu tarafından 24.06.2020-E.7109 numaralı kararıyla onaylanmıştır.

Çalışmanın örnekleme dâhil olan öğrencilerin %64'ü (281) kadın, %36'sı (159) ise erkektir. Sınıf düzeylerine göre örneklem grubu, %17 (75) hazırlık, %34'ü(149)1. Sınıf, %19'u (84) 2. sınıf, %27'si (118) 3. sınıf ve %18'i (79) 4. sınıf öğrencilerinden oluşmaktadır. Okula kayıt türü şekline göre ise örneklemin % 89'u(391) YKS sonucu, %11'i (49) ise lisans tamamlama ve dikey geçiş sınavı sonucu fakülteye kayıt yapmıştır.

Çalışmanın nitel verileri, farklı sınıf düzeylerindeki 9 öğrenci ve 5 öğretim üyesinden oluşan çalışma grubundan toplanmıştır. Öğrenci ve öğretim üyelerine ilişkin detaylı bilgiler aşağıdaki tablo da verilmiştir.

	Cinsiyet	Sınıf	Okula yerleşme şekli
EÖ1	Erkek	1. sınıf	YKS
EÖ2	Erkek	2. sınıf	YKS
EÖ3	Erkek	3. sınıf	YKS
EÖ4	Erkek	4. sınıf	Lisans tamamlama
KÖH	Kadın	Hazırlık	YKS
KÖ1	Kadın	1. sınıf	YKS
KÖ2	Kadın	2. sınıf	YKS
KÖ3	Kadın	3. sınıf	Lisans tamamlama
KÖ4	Kadın	4. sınıf	YKS

Katılımcı grupta yer alan öğretim üyelerine ilişkin veriler

	Cinsiyet	Unvanı	Çalıştığı Anabilim dalı	Mesleki kıdemi	Teknolojik bilgi olarak kendini tanımlaması
1	Erkek	Profesör Dr.	Tefsir	30	İyi
2	Erkek	Dr. Öğr. Üyesi	Din Eğitimi	17	İyi
3	Erkek	Dr. Öğr. Üyesi	İslam Tarihi	14	Geliştirilmeli
4	Erkek	Dr. Öğr. Üyesi	Arapça	15	Çok iyi
5	Kadın	Dr. Öğr. Üyesi	Fıkıh	12	İyi

Yukarıdaki tabloda görüldüğü gibi öğrencilerde erkek katılımcılar EÖ1, EÖ2...,kadın katılımcılar KÖ1, KÖ2... öğretim üyeleri ise H1, H2...şeklinde kodlanmıştır. Kodlanan kişilere ait bazı temel özelliklerin belirtilmesinin nedeni, çalışmada direkt alıntılara yer verilen yerlerde, ifade sahibinin özelliklerinin temel düzeyde bilinmesine katkı sağlamaktır.

2.3. Verilen Toplanması

Çalışmanın nicel verileri araştırmacılar tarafından hazırlanan anket formu aracılığı ile toplanmıştır. Anket maddeleri hazırlanırken çalışmanın amacına hizmet edeceği düşünülen konu ile ilgili daha önce yapılmış çalışmalar, alan uzmanları ve uzaktan eğitim sürecinde görev alan öğretim elemanların görüşleri dikkate alınmıştır. Çalışmanın nitel verileri yarı yapılandırılmış görüşme sorularının olduğu görüşme tekniğiyle toplanmıştır. Çünkü görüşme, duygu, düşünce ve deneyimler ile ilgili veri toplama önemli işleve sahiptir (Sözbilir, 2009: 6). Benzer şekilde görüşme soruları hazırlanırken, alanyazın incelenmesi, alan uzmanları ve uzaktan eğitim sürecinde görevli öğretim elemanlarının görüşleri dikkate alınmıştır.

Muş Alparslan Üniversitesinde 2019-2020 Bahar Dönemi dersleri uzaktan eğitim yoluyla Google Classroom üzerinden oluşturulan sanal sınıflarda yapılmıştır. Anket ise final sınavlarından hemen sonra sanal sınıflarda uygulanmıştır. Böylece bütün sürece yönelik sağlıklı verilerin elde edilmesi

hedeflenmiştir. Etik ve yasal izinler alındıktan sonra anket formu sanal sınıflara kayıtlı bütün öğrencilere gönderilmiştir. Geri dönüş yapılan formlar değerlendirmeye alınmıştır. Nitel veriler ise öğretim elemanları ile odalarında yüz yüze gerçekleştirilen görüşmeler neticesinde elde edilmiştir. Katılımcı grupta yer alan öğrencilerin görüşleri ise Classroom programının izin verdiği Google Meet ve Zoom programları aracılığı ile toplanmıştır.

2.4. Verilen Yorumlanması

Çalışmanın nicel verileri, SPSS 25 aracılığı ile yorumlanmaya çalışılmıştır. Çalışmanın nitel verilerinin yorumlanmasında, verilerin sistematik bir biçimde betimlenmesini, açıklanmasını, yorumlanmasını, neden sonuç ilişkilerinin irdelenmesi ile birtakım sonuçlara ulaşmayı sağlayan betimsel analiz tekniğinden yararlanılmıştır. Betimsel analizde sırasıyla çerçeve oluşturulmuş, tematik çerçeveye veriler işlenmiş, bulgular tanımlanmış ve yorumlanmıştır (Sözbilir, 2009: 5-6). Bununla birlikte kimi durumlarda içerik analizi tekniğine de başvurulmuştur.

Çalışmanın verileri yorumlanırken, araştırmanın amacına bağlı olarak nicel ve nitel veriler birlikte değerlendirilmiştir. Literatürde *Yakınsayan Paralel Desen* olarak ifade edilen yöntem çerçevesinde veriler açıklanmış ve yorumlanmıştır. Bu desende nitel ve nicel veriler birlikte değerlendirilmektedir (Alkan vd., 2019: 570). Böylece konu ile ilgili olarak, bütüncül bir resmin olarak ortaya konulması hedeflenir.

3. Bulgular

Kovid-19 nedeniyle yükseköğretim kurumlarının zorunlu olarak geçmek durumunda kaldığı uzaktan eğitime ilişkin araştırmaya katılan öğrencilerden toplanan verileri aşağıdaki başlıklar altında tasnif etmek mümkündür.

3.1. Öğrencilerin Uzaktan Eğitime Hazırlıklı Olmalarına İlişkin Bulgular

Çalışma grubundaki öğrencilerin uzaktan eğitime hazır olmalarını, bu eğitimin ön şartı olarak değerlendirmek mümkündür. Zira sanal sınıflara kaydolacak ve oradaki dersleri takip edecek temel düzeydeki imkânlardan yoksun olma, tabii olarak eğitimden istenen verimin alınmasını güçleştirmektedir. Bu başlık altında, öğrencilerin Teknolojik bilgilerinin durumu, sanal sınıflarda dersleri takip etme araçları, internete erişim imkânı ve kullanılan internet türü sorularına yanıt aranmıştır.

Tablo 1: Uzaktan eğitim alma ile ilgili olarak teknoloji bilginizi nasıl görüyorsunuz?

	N	%
Geliştirilmeli	57	13
İyi	290	66
Çok iyi	93	21

Tablo1’de görüldüğü gibi uzaktan eğitim alma kapsamında teknolojik bilgileri ile ilgili olarak öğrencilerin %13’ü kendilerini geliştirilmeli, %66’sı iyi ve %27’si ise çok iyi olarak değerlendirmiştir. Bu durum eğitime başlamadan önce bazı öğrencilere teknolojik bilgi verilmesi gerektiği şeklinde yorumlanabilir.

Tablo 2: Uzaktan eğitim derslerini hangi araçlar ile takip ediyorsunuz?

	N	%
Cep telefonu	365	83
Kişisel Bilgisayar/Laptop	9	2
Her ikisini	66	15

Tablo 2’de görüldüğü gibi örneklem grubu öğrencilerin %83’ü eğitim almak için sanal sınıflara cep telefonları ile giriş yaptıklarını belirtmişlerdir. Kişisel bilgisayar ile dersi takip edenler ise %2’dir.

Burada tablo olarak verilmeyen ancak anket soruları içerisinde yer alan niçin cep telefonu ile giriş yapıyorsunuz sorusuna öğrencilerin %80'i bilgisayara sahip olmama cevabını vermiştir.

Tablo 3: İnternet erişim imkânınızı nasıl değerlendiriyorsunuz?

	N	%
Çok iyi	144	33
İyi	205	47
Geliştirilmeli	91	21

Örneklem grubunda yer alan öğrencilerden internet erişimlerini çok iyi düzeyde görenler %33, iyi görenler %47 ve geliştirilmeli olarak görenler %21 olarak tespit edilmiştir. Tabloda işlenmeyen ancak ankette yer verilen ikamet ettikleri yerleşim yerleri sorusuna öğrenciler; köy-kasaba %41, ilçe merkezi %20, il merkezi %38 olarak cevap vermişlerdir. Öğrencilerden azımsanmayacak bir oranının köylerde oturması ve köyden internete erişimde sıkıntılarının olduğu gerçeği, uzaktan eğitimde dikkate alınması gereken eğitimin ön şartlarından kabul edilmelidir.

Tablo 4: Kullanılan internet türü

	N	%
Mobil internet	311	71
Wifi (ADSL)	115	26
Diğer	14	3

Öğrencilerin %71'i mobil internet, %26'sı ise wifi ile uzaktan eğitim almaktadır. Ancak uzaktan eğitimin sürekliliği dikkate alındığında mobil internetin yetersizliği görülebilir. Mülakatta konu ile ilgili olarak mobil internet ve cep telefonları ile sanal sınıflara giriş yapmalarının gerekçeleri olarak aşağıdaki cevaplar alınmıştır.

EÖ2: "En azından sınavlara ekranı büyük olan bilgisayar ile giriş yapmak isterdik."

EÖ3 "Belki telefon ile bilgisayardan birine herkes sahip olacak zenginliktedir. Ama tercih yapıldığında hepimiz gündelik yaşamda daha çok kullandığımız cep telefonu tercih etmekteyiz."

Öğrencilerin cevapları incelendiğinde, maddi durumlarının el vermemesinden ve gündelik yaşamın diğer ihtiyaç ve alışkanlıklarından dolayı, daha çok cep telefonları ile classroomda bulunan sanal sınıflara giriş yaptıkları söylenebilir. Bu durum, uzaktan eğitimin planlanması sürecinde yetkililerin ve eğitim uzmanlarının dikkate almaları gereken bir husustur.

3.2. Uzaktan Eğitimde Kullanılan Öğretim Materyallerine İlişkin Bulgular

Uzaktan eğitimde önemli unsurlardan biri ders materyalleridir. Ders materyallerinin öğrencilerin öğrenmelerini kolaylaştıracak şekilde tasarlanması gerekir. Öğretim materyallerine ilişkin bulgular Tablo 5'te gösterilmiştir.

Tablo 5: Materyallere ilişkin Bulgular

	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
Uzaktan eğitim sürecinde sisteme yüklenen makale, kitap PDF'si öğrenmemize katkı sağladı	88 (%20)	132 (%30)	130 (%29)	57 (%13)	33 (%8)
Uzaktan eğitim sürecinde sisteme yüklenen Slaytlar öğrenmemize katkı sağladı	80 (%18)	127 (%29)	128 (%29)	65 (%15)	40 (%9)
Uzaktan eğitim sürecinde sisteme yüklenen video, animasyon ve kısa filmler öğrenmemize katkı sağladı	73 (%17)	125 (%28)	130 (%29)	70 (%16)	42 (%10)
Uzaktan eğitim sürecinde sisteme yüklenen öğretim üyelerine ait videolar öğrenmemize katkı sağladı	71 (%16)	127 (%29)	125 (%28)	72 (%17)	45 (%10)

Tablo 5 incelendiğinde, öğrencilerin büyük bir kısmı uzaktan eğitim materyallerinin kendilerine bir katkı sağlamadığını ifade etmiştir. Materyallerin katkısına ilişkin olumlu görüş beyan edenlerin oranı ise nispeten daha azdır.

Uzaktan eğitim kapsamında öğretim üyeleri tarafından clasroom sistemine yüklenen materyallerden yeterince istifade edilememesinin sebeplerine ilişkin olarak çalışma grubunda yer alan öğrenciler ve öğretim üyeleri ile yapılan mülakattan elde edilen verilerden yapılan direkt alıntılar aşağıda verilmiştir.

KÖ2: “Biz cep telefonları ile sanal sınıflara giriş yapıyoruz. Oysa cep telefonunda makale okumak oldukça güçtür. Çıktı almak için ise ilçe merkezine her gün ya da haftada bir gün gitmek zahmetlidir. Ayrıca her materyalin çıktısını almak masraflıdır.”

KÖ4: “Biz ancak 3-5 dakikalık video izlemeye tahammül ediyoruz. 20 dakikadan uzun süren videoları izlemekten sıkıyoruz.”

EÖ3: “Biz dinlemeye, hazır lokmaya alışmış bir toplumuz. Dolayısıyla okumak araştırmak bize zor gelmektedir.”

H2 “Bizler dersin özeti olabilecek konuları 3-5 dakikalık videoları şeklinde tasarlamakta yetersiziz.”

H5: Öğrenciler derste de hazır alışmış durumdadırlar. Maalesef kendi başımıza araştırma yapmamıza ve öğrenmemizi gerçekleştirmemize katkı sağlayacak bir kültüre sahip değiliz.

H1: Öğrenciler maalesef uzaktan eğitim almada teknoloji bilgi alt yapısına sahip değildirler. Çoğu daha Word ve Excel programlarını kullanamıyor.

Yukarıda öğrenci ifadelerinden yapılan doğrudan alıntılarda da görüldüğü gibi öğrencilerin materyallerden istifade etmemeleri; teknolojik olarak yeterli donanıma sahip olmama, araştırma inceleme kültüründen yoksun olma, eğitime kaynak sağlayacak maddi varlıktan yoksun olma, öğretim üyelerinin uygun materyal hazırlayamama gibi gerekçelere dayanmaktadır. Ayrıca materyallerin öğrencileri derse çekecek düzeyde hazırlanmaması da önemli bir veridir.

Tablolaştırılmayan ancak örneklem grubunda yer alan öğrencilere hangi tür materyallerden daha çok istifade ettiklerine ilişkin cevaplarda video, kitap, makale, pdf, powerpoint ya da keenote aracılığı ile hazırlanan slaytların katkıları arasında anlamlı bir fark tespit edilememiştir. Doğal koşullarda öğrenciler tarafından videoların ve konunun özeti mahiyetinde olan slaytların daha çok tercih edilmesi beklenir. Ancak nitel verilerde de materyal katkılarına ilişkin benzer olarak fark olmadığına ilişkin sonuç ortaya çıkmıştır. Bu durumun anlaşılmasına katkı sağlayacak cevabı öğrenciler ile yapılan mülakatlarda bulmak mümkündür. Bu konu ile ilgili öğrencilerin düşüncelerinden yapılan doğrudan alıntılar aşağıdaki gibidir.

EÖ4: “Videoları indirmek ve izlemek için daha çok internet gereklidir.”

KÖ1: “Konuyu sadece slaytlardan öğrenmek mümkün değildir. Slaytlar ancak konu bilindiğinde sınava çalışma mahiyetinde faydalı olabilir.”

Katılımcı grupta yer alan öğrenciler, istifadelerine sunulan materyallerden videoları maliyet, slaytları ise konuyu tek başına anlamaya katkı sağlayamama gerekçeleri ile normal diğer materyallere benzer şekilde değerlendirmişlerdir.

Google Classroom’a öğretim üyeleri tarafından yüklenen materyallerin kendi öğrenmelerine katkı sağladığını söyleyenlerin gerekçeleri ise aşağıdaki şekilde olmuştur.

EÖ2: “ Anlık olarak aklıma takılanları cevaplandırarak bir hoca karşımda olmadığı için bir konuyu anlamak için metni bazen iki üç defa okudum”.

KÖ3: “Okul döneminde bu kadar ders çalıştığımı hatırlamıyorum”

H3: “Dersimiz sözel olduğundan sisteme yüklenen metinleri okuduğu halde anlamayanların olmayacağını düşünüyorum.”

Materyallerden istifade ettiğini dile getiren öğrenciler, yüz yüze eğitim alacakları öğretim üyesinden yoksun olduklarından daha çok ders çalıştıklarını ifade etmişlerdir. Dersin öğretim üyeleri ise derslerinin doğası gereği zor olmadığını, öğrencilerin sisteme yüklenen materyalleri okudukları takdirde anlayabileceklerini iddia etmektedirler.

3.3. Uzaktan Eğitimin Öğrencilerin Becerilerine Katkısına İlişkin Bulgular

Beceri, bir işlemi amaca uygun olarak sonuçlandırma yeteneği olarak ifade edilebilir. Bu çalışmada becerilerin belirlenmesinde, yüksek din öğretimi mezunlarının daha çok Milli Eğitim, Diyanet ve üniversite bünyelerinde istihdam edilmeleri dikkate alınmıştır.

Tablo 6: Uzaktan eğitimin öğrenci becerilerine katkısına ilişkin bulgular

	Kesimlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesimlikle katılıyorum
Uzaktan eğitim “iletişim” becerilerimi geliştirdi.	93 (%21)	150 (%34)	132 (%30)	48 (%11)	17 (%4)
Uzaktan eğitim “hitabet” becerilerimi geliştirdi.	171 (%39)	93 (%21)	123 (%28)	40 (%9)	13 (%3)
Uzaktan eğitim “yazma” becerilerimi geliştirdi.	48 (%11)	62 (%14)	110 (%25)	123 (%28)	97 (%22)
Uzaktan eğitim “sosyalleşmeme” katkısı sağladı.	111 (%25)	131 (%30)	132 (%30)	35 (%8)	31 (%7)
Uzaktan eğitim “düşünme” becerime katkı sağladı.	57 (%13)	141 (%32)	177 (%40)	43 (%10)	22 (%5)
Uzaktan eğitim “araştırma yapma” becerime katkı sağladı.	40 (%9)	92 (%21)	101 (%23)	132 (%30)	75 (%17)

Tablo 6’da görüldüğü gibi öğrencilerin büyük bir kısmı uzaktan eğitimin iletişim, hitabet, sosyalleşme ve düşünme becerilerine katkılarında ilişkin olumsuz cevap vermişlerdir. Buna karşın uzaktan eğitimin yazma ve araştırma yapma becerilerine katkısına ilişkin kanaatleri olumludur.

Çalışma grubunda yer alan öğretim üyeleri ve öğrencilerin uzaktan eğitimin becerilere etkisine ilişkin ifadelerinden yapılan doğrudan alıntılar aşağıda verilmiştir.

EÖ4: Ödevler beni internetten araştırmaya yöneltti.

EÖ3: Hocaların ödevleri el yazısı ile istemeleri yazma becerimi geliştirdi. Okul hayatımda en çok yazdığım dönem oldu.

KÖ2: İnterneti olanlar okulun yokluğunda boş zaman bulduklarında sosyal medyada belki iletişim kurmuş, arkadaş bulmuş konuşmuş, sosyalleşmiş olabilir.

H2: Öğrencilere her hafta ödev olarak zamanlarını az alacak, ancak araştırmalarını gerektirecek ödevler vermeye çalışıyorum.

H4: Ben sınav yerine ödev verdim. Bu şekilde öğrencilerin öğrenmelerine daha çok katkı sağlanabileceğini düşünüyorum. Zira çoktan seçmeli sınavlarda güvenliği sağlamak zordur.

Katılımcı grupta yer alan öğrenciler, ödevlerin araştırma ve yazma becerilerini geliştirdiğini ifade etmişlerdir. Ayrıca öğretim üyeleri, süreç içerisinde teknoloji ile öğretim yapmayı öğrendiklerini ve öğrencileri araştırmaya sevk edecek ödevler vermeye özen gösterdiklerini belirtmişlerdir.

3.4. Uzaktan Eğitimin Öğrencilerin Bilgilerine Katkısına İlişkin Bulgular

Muş Alparslan Üniversitesi İslami İlimler Fakültesinde bulunan öğrenciler öğrenim sürecinde 240 AKTS’lik yaklaşık olarak 100 ders görmekteyiz. Bunların bir kısmı birbirlerinin devamı niteliğindedir. Doğal olarak her bir ders ile ilgili araştırma yapmak da mümkündür. Ancak bu çalışmada aşağıda belirtilen beş alan çerçevesinde görüşler alınmıştır.

Tablo 7: Uzaktan eğitimi ilahiyat eğitimine etkisi

	Kesinlik katılıyorrum	Katılıyorrum	Kararsızım	Katılıyorrum	Kesinlikle katılmıyorum
Uzaktan eğitim Kur'an-ı Kerim'i doğru öğrenmeme ve okumama katkı sağladı.	198 (%45)	91 (%21)	66 (%15)	69 (%16)	16 (%5)
Uzaktan eğitim Arapçamı geliştirmeme katkı sağladı.	199 (%45)	101 (%23)	74 (%17)	53 (%12)	13 (%3)
Uzaktan eğitim temel dini ilimlere ilişkin bilgimi artırmama katkı sağladı.	174 (%39)	62 (%14)	102 (%23)	63 (%14)	43 (%10)
Uzaktan eğitim formasyon derslerine ilişkin bilgimi artırmama katkı sağladı.	153 (%35)	101 (%19)	72 (%18)	62 (%16)	52 (%12)

Tablo 7'de görüldüğü gibi öğrencilerin büyük bir kısmı uzaktan eğitimde derslerden verim alamadıklarını dile getirmişlerdir. Derslerden verim aldıklarını ifade edenlerin oranı nispeten daha azdır. Ayrıca SPSS'te yapılan değerlendirmelerde örneklem grubu öğrencilerin eğitimden verim alma noktasında dersler arasında anlamlı bir farka rastlanmamıştır. Öğrenciler yapılan görüşmelerde öğrencilerin uzaktan eğitimin avantajı olarak derslerde kalmama, KPSS çalışmak için fırsat bulma, hocaların egolarından uzak olma gibi hususları dile getirdikleri görülmüştür. Öğretim üyeleri ise zorunlu olarak teknolojiyi kullanarak öğrenimi tasarlamayı kısmen de olsa öğrendiklerini ifade etmişlerdir. Bununla birlikte uzaktan eğitimin bir model olamayacağı ve ilahiyat eğitiminde yüz yüze eğitimin yerini alamayacağı özellikle vurgulanmıştır.

Uzaktan eğitimde dikkat çeken unsurlardan biri ödev/proje'lerin öğrenmeye katkı sağlayan bir unsur olarak belirtilmesidir. Tablolaştırılmayan ancak ankette yer alan ödevlerin öğrenmelerine katkısı ile ilgili soruya örneklem grubunun, %40'ı olumsuz cevap verirken %30'u kararsız, %30'u ise olumlu görüş beyan etmişlerdir. Çalışma grubunda bulunanların ödevlere ilişkin ifadelerinde yapılan doğrudan alıntılar aşağıda yer almıştır.

EÖ2: "Ödev yapma sürecinde bir şekilde yazmayı öğrendim. Hatta hayatımda en çok araştırmayı bu dönemde yaptım".

KÖ1: "Kur'an'da ödev sürelerini ezberini vermek için defalarca video çekimi yaptım. Her defasında yeni hatalarımı fark ettim".

KÖ3: "Hocaların bir kısmı öğrencilerin internete erişimini düşünmeden, araştırma ödevleri vermektedir."

EÖ4: Öğretmenlerin bir kısmı sadece ödev vermektedirler. Kontrol edilmeyince bizde sıradan ödevleri sisteme yüklemeye başladık.

H4: Öğrencilerden çok güzel ödev yapanlar var. Bu durumu görünce sınavlarımı da ödevlere dayalı yaptım.

H1: Her hafta ödev verip kontrol etmek zahmetli bir iş, şayet geri dönüt verilecekse güzel bir yöntem.

Çalışma grubuyla yapılan mülakatta, kontrol edilip dönüt verilen ödevlerin öğrencilerin öğrenmelerine katkı sağlayacağı ifade edilmiştir. Ancak kontrol edilmeyen ve dönüt verilmeyen ödevlerin ise zamanla sıradanlaştığı vurgulanmıştır. Dahası iyi yapılan ödevlerin kötü yapıldığı düşünülen ödevler ile bir tutulması da öğrencileri özenli ödev yapmaktan uzaklaştırmaktadır. Diğer bir husus ise öğrencilerin internete erişim imkânlarının dikkate alınarak ödevlendirmelerin yapılmasıdır.

3.5. Sanal Sınıflarda Canlı Derslere İlişkin Bulgular

Muş Alparslan Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi, pandemi sürecinde sanal sınıflarda eğitim vermektedir. Sanal sınıflarda yapılan eğitimlerde bazı öğretim üyeleri canlı ders yapmışlardır. Bu derslerin öğrencilere verimine ilişkin olarak örneklem grubunun yanıtı aşağıdaki tabloda görülmektedir.

Tablo 8: Uzaktan eğitimde canlı ders yapmanın verimliliği

	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
Uzaktan eğitim kapsamında Google Meet ve Zoom üzerinden yapılan dersler öğrenmeye katkı sağlamıştır.	84 (%19)	92 (%21)	133 (%30)	75 (17%)	56 (13%)

Yukarıdaki Tablo 8’de görüldüğü gibi öğrencilerin büyük bir kısmı uzaktan eğitim kapsamında sanal sınıflarda yapılan canlı derslerin, kendi öğrenmelerine katkı sağlamadığını ifade etmişlerdir.

Örneklem grubunun canlı dersleri takip etme sıklıkları ile canlı derslerin verimine ilişkin görüşlerine dair maalesef elimizde bir veri yoktur. Bununla birlikte çalışma grubu, canlı derslerin verimli olduğu alanlar ile canlı derslerin verimini düşüren etkenlere dair görüşlerini beyan etmişlerdir. İfadelerden yapılan doğrudan alıntılar aşağıda verilmiştir.

EÖH: Bağlandığım bütün canlı derslerde internet ile ilgili sorun çıktı.

KÖ2: Canlı derslerde arkadaşlarım ve ders hocamı görmem bile öğrenciliğimi hatırlamama yetti.

H1: Birkaç defa canlı ders yapmaya çalıştık, öğrencilerin gerek internet ile gerek diğer gündelik sorunları ve hal hatır sorma ile derslerin bittiğine şahit oldum.

H2: Hazırlıklı ders anlatma koşuluyla canlı dersler verimlidir. 40 dakikalık derste 10 dakika bağlanma, 20 dakika ders 10 dakika soru cevaba ayrılabilir. Ben bu şekilde verimli ders yaptığımı söyleyebilirim.

KÖ1: Ben Kur'an ezberlerimin bir kısmını canlı olarak ve bir kısmını da video veya ses yükleyerek verdim.

Teknik aksaklıklar bir tarafa bırakılırsa, çalışma grubunda yer alanların büyük bir kısmı canlı derslerin verimli olduğunu ifade etmişlerdir. Sağlıklı bir ders yapabilmek için ise derslerin sanal sınıfa uygun olarak planlanması gerekir. Bunun için öncelikle öğretim üyelerinin işlerinin ciddiyetinde olmaları büyük önem arz etmektedir. Canlı derslerin teknik bilginin yanında, dersi planlama boyutunda da öğretim üyeleri deneyim kazandıkça dersin öğrenciye katkısının artacağını söylemek mümkündür.

3.6. Öğretim Elemanlarının Uzaktan Eğitim Yetkinliklerine İlişkin Bulgular

Uzaktan eğitimin öğrenciden sonra en önemli unsuru kuşkusuz dersin öğretim elemanıdır. Öğretim elemanının uzaktan eğitim yapabilme yetkinliği, eğitimin niteliğine ciddi etkisi bulunmaktadır. Örneklem grubunun öğretim elemanlarının yetkinliklerine ilişkin görüşleri aşağıdaki tabloda belirtilmiştir.

Tablo 9: Hocaların uzaktan eğitim yetkinliği

	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
Dersin öğretim üyesi uzaktan eğitimde rehberlik yapmada yetkindir.	67 (% 14)	114 (%26)	149 (%34)	71 (%16)	39 (%10)
Dersin öğretim elemanı uzaktan eğitimde canlı ders yapmada yetkindir	84 (% 19)	93 (%21)	136 (%31)	78 (19%)	49 (%11)
Dersin öğretim elemanı uzaktan eğitimde mesajlarımıza hızlı yanıt vermektedir	49 (% 11)	80 (% 18)	140 (%32)	123 (%28)	48 (%11)
Dersin öğretim elemanı, konu ile ilgili olarak uzaktan eğitimde gerekli ve yeterli materyal yüklemeye yetkindir	37 (%8)	78 (% 18)	136 (%31)	150 (%34)	39 (%9)
Dersin öğretim elemanı, konu ile ilgili olarak doğru ölçme ve değerlendirme yapabilmede yetkindir.	125 (%28)	118 (%27)	83 (%19)	81 (%18)	33 (%8)
Uzaktan eğitimde dersin öğretim elemanı ders vermede samimidir.	40 (%9)	97 (%22)	105 (%24)	111 (%25)	87 (%20)
Uzaktan eğitimde dersin öğretim elemanı teknolojiyi kullanarak dersi tasarlayabilir.	97 (%22)	101 (%23)	132 (%30)	65 (%15)	45 (%10)

Tablo 9’da görüldüğü gibi örneklem grubunda yer alan öğrencilerin büyük bir kısmı, öğretim üyelerinin rehberlik yapma, canlı ders yapma, doğru ölçme ve değerlendirmede bulunma ve teknolojiyi kullanarak dersi tasarlayabilme noktasında yeterli olmadığını düşünmektedirler. Buna karşın, mesajlarına hızlı yanıt verme, gerekli ve yeterli materyal desteği sağlama ve samimiyet noktasında olumlu düşünenlerin sayısı yüksektir. Görüşmede bulunan öğretim üyelerinin tamamı öğrencilere yeterli materyal desteğinde bulduklarını ifade etmiştir. Ancak yüklenen öğretim materyallerinin niteliği ve öğrencilere uygunluklarının tartışmalı olduğunu söylemek mümkündür.

Geleneksel yöntemler ile yetişmiş öğretim üyelerinin uzaktan eğitim ile dersi organize etmede bir anda yetkinleşmesi beklenemez. Bununla birlikte konu ile ilgili öğretim kadar, öğrencilerin istek ve ihtiyaçlarını dikkat almak ve dersi bu ilgi ve ihtiyaçlara göre tasarlamak da önemlidir. Dahası, salgının

yarattığı olumsuz şartları da dikkate alarak samimiyetle öğrencilere değer verildiğinin gösterilmesi lazımdır. Konu ile ilgili olarak katılımcı grupta bulunanlar ile yapılan görüşmelerde ifade ettiklerinden yapılan doğrudan alıntılar aşağıdaki gibidir.

H2: Öğrencilerin mesajlarının en sıkıntılı kısmı sistemde yaptığımız açıklamaları okumadan sormalarıdır. Bu durumda aynı cevabı defalarca vermek durumunda kalıyoruz.

H4: Öğrencilerin sanal sınıflarda yaptıkları yorumlar ya da verdikleri tepkiler normal sınıfta verdiklerine nazaran daha sert ve kırıcı olabiliyor. Buna karşın biz daha dikkatli olmak durumundayız.

H1: Zamanla uzaktan eğitime alıştım. Sanırım pandemi sonrası da derslerin bir kısmı bu şekilde verilebilir.

Yukarıda yer alan ifadelerde de görüldüğü üzere öğrenciler gibi öğretim üyeleri de henüz uzaktan eğitimden yararlanma ile ilgili sıkıntı yaşamaktadırlar. Ancak zamanla, teknik bilgilerin yanında öğretimi sanal sınıflarda tasarlama noktasında önemli ilerlemelerin kaydedildiği ifade edilmiştir. Samimiyetle dersin ve öğrencilerin önemsenmesi bu süreçte yaşanan sorunları minimize edecektir.

4.Tartışma

Bu çalışma, uzaktan eğitim yoluyla sanal sınıflarda yapılan eğitimin yüksek din eğitimi açısından verimliliğini ve bu verimliliği etkileyen faktörleri programın paydaşlarının görüşlerine dayalı olarak incelemektedir. Çalışma nicel ve nitel araştırma yöntemlerinin bir arada kullanıldığı karma modelde gerçekleştirilmiştir.

Uzaktan eğitimde önemli hususlardan biri öğrencilerin eğitim teknolojilerinden yararlanabilmesidir. Bu çalışmada, öğrencilerin uzaktan eğitim alabilmek için teknolojik bilgilerini orta düzeyde kabul ettikleri görülmüştür. Bununla birlikte teknolojiyi kullanarak eğitim almada kendilerini yetersizlik gören ciddi bir oran vardır. Bu sonuç Eygü ve Karaman (2013: 51) tarafından yapılan çalışmanın sonucu ile benzerlik göstermektedir. Onlar çalışmalarında, öğrencilerin %14 gibi bir oranının ancak temel düzeyde bilgisayar bilgisine sahip olduğunu ifade etmektedirler. Keleş vd., (2013: 363) tarafından yapılan çalışmada da öğrenci ve öğretmenlerin bilgisayar teknolojisiyle ders işlemekte yetersiz oldukları tespit edilmiştir. Hazırbulunuşluluğun öğrenmedeki rolü dikkate alındığında (Demir, 2013: 75-77) öğrencilerin teknoloji okuryazarlığı noktasında desteklenmesi gerektiği söylenebilir. Öğrencilerin teknolojiye yatkınlıkları avantaj olarak görülse de (Balaban, 2012: 27) maalesef teknoloji ile geliştirdikleri iletişim biçiminde ciddi sıkıntılar vardır. Ayrıca, öğrencilerin uzaktan eğitim almak için ağırlıklı olarak cep telefonlarından yararlandıkları tespit edilmiştir. Daha önce yapılan çalışmalarda benzer şekilde öğrencilerin eğitim almak için cep telefonlarından yaralandığı bulunmuştur (Erken ve Kesim, 2016: 40). Maddi imkânların yanı sıra kültür ve alışkanlıklar da ders takip aracını belirlemede etkilidir. Bu çalışmada ayrıca internete erişim noktasında özellikle il merkezinden uzakta olanların sorun yaşadıkları görülmüştür. Aksu (2018: 146) tarafından yapılan çalışmada, benzer şekilde internete erişim konusunda adaletsizliklerin olduğu ve bu durumun etkilerinin de ciddi olduğu iddia edilmektedir. Balaman (2012: 21) tarafından yapılan çalışmada ise uzaktan eğitimde öğretim teknolojilerinin kullanılmasının maddi imkanlar ile doğrudan irtibatlı olduğu vurgulanmaktadır. Kaymakcan vd., (2013: 86) tarafından İLİTAM ile ilgili yapılan çalışmada teknik eksikliklerin uzaktan eğitimde en ciddi sorunlardan biri olduğu ifade edilmektedir. Bu durum, uzaktan eğitimde istenen verimin elde edilmesi için teknolojik alt yapının elverişli hale getirilmesinin yanında, öğretmen ve öğrencilerin teknolojiyi kullanabilecek yeterliliğe gelebilmesi ve teknolojik okuryazarlıkların geliştirilmesi noktasında tedbirlerin alınması gerektiği şeklinde yorumlanabilir.

Uzaktan eğitimin başarılı olmasına katkı sağlayan unsurlardan biri öğretim materyalleridir. Bu çalışmada da öğretim materyallerinin uzaktan eğitimde belirlenen kazanımlara katkı sağlayabilme özelliğinde olmasının önemli bir unsur olduğu tespit edilmiştir. Bununla birlikte öğrencilerin büyük bir kısmının classroom sistemine yüklenen öğretim materyallerinden yeterince istifade etmedikleri görülmüştür. Bunun nedeni olarak teknoloji kullanılarak hazırlanan öğretim materyallerinin öğrencilerin ilgi ve seviyesine uygun olmaması olduğu söylenebilir. Bu sonuç, Kaymakcan vd.(2013: 90) tarafından İLİTAM ile ilgili olarak yapılan çalışma sonucu ile benzerlik göstermektedir. Onlar tarafından yapılan

çalışmada öğrencilerin ders materyallerini eksik ve yetersiz buldukları tespit edilmiştir. Altaş (2016: 31) tarafından yapılan çalışmada, benzer şekilde materyal eksikliği tespit edilmiş ve İLİTAM'a uygun materyal hazırlaması için bir üst kurulun kurulması önerilmiştir. Koloğlu vd.(2016: 65-66) tarafından yapılan çalışmada ise, öğretim üyelerinin hazırbulunmuşluklarının uzaktan eğitimde özgün materyaller hazırlama noktasında düşük olduğu tespit edilmiştir. Bazı öğrenciler ise pdf, slayt, video gibi materyallerden fark olmaksızın verim elde ettiklerini ifade etmişlerdir. Verilerden elde edilebilecek bir çıkarım da materyallerin uygun hazırlanması kadar, bağımsız çalışma ve alıştırma kültürünün de uzaktan eğitimin verimini etkileyebildiğidir. Bu sonuç Eygü ve Karaman (2013: 42) tarafından yapılan çalışmanın sonuçları ile de paralellik arz etmektedir. Onlar yaptıkları çalışmada, uzaktan eğitimin bireysel, bağımsız çalışma ve öğrenme alışkanlığı olmayan öğrenciler açısından yeterince etkili olmayabileceğini ifade etmektedirler. Cabi (2016: 94) ise uzaktan öğrenme materyallerinden sorumluluğunu bilen, yüksek motivasyonlu, meraklı, teknolojiyi iyi kullananların daha çok istifade ederek başarılı olduğunu öne sürmektedir.

Beceri, bir işlemi amaca uygun olarak sonuçlandırma yeteneği olarak ifade edilebilir. Yüksek din öğretiminin öğrencilere bazı becerileri kazandırması beklenir. Çalışma kapsamında elde edilen veriler değerlendirildiğinde; öğrencilerin büyük bir kısmının, uzaktan eğitimin iletişim, hitabet, sosyalleşme ve düşünme becerilerine katkılarına ilişkin olumsuz; yazma ve araştırma yapma becerilerine ilişkin olumlu kanaat taşıdığı görülmektedir. Nitekim daha önce yapılan çalışmalarda da uzaktan eğitimin beceri eğitimine katkısının sınırlı olabileceğini iddia edenler vardır (Eygü ve Karaman, 2013: 42). Öğretim üyelerinin öğrencileri araştırmaya ve yazmaya sevk edecek ödevlendirmede bulunmalarının, bu sonucun ortaya çıkmasında etkili olduğu söylenebilir. Bununla birlikte ödevlerin sağlıklı bir şekilde incelenmesi ve puanlanması gerekir. Nitekim Kaymakcan vd, (2013: 99) tarafından yapılan çalışmada öğrencilerin yarıya yakınının öğretim üyelerinin ödevleri titiz bir şekilde incelemeyeceğini düşündüklerini ortaya konulmuştur. Balaban (2012: 27) tarafından yapılan araştırmada ise kazanımların okuma ve işitsel-görsel olarak gösterimi ile %5 ile %30 arasında öğrencilere kazandırılabilirliğini ifade edilmektedir. Öğrencilerin konuyu daha iyi öğrenmeleri için tartışma, uygulama ve etkileşime yer vermenin gerekli olduğu ileri sürülmektedir. Cabi (2016: 101), hem bir eğitim hem de ölçme ve değerlendirme yöntemi olarak ödev, proje ve haftalık çevrimiçi sınavların öğrencilerin öğrenmelerini kolaylaştırdığı için tercih edildiğini dile getirmektedir. Dağ (2013: 53) tarafından Kur'an-ı Kerim dersine özel yapılan çalışmada, bu dersin uzaktan eğitim ile yapılmasının verimli olmadığı sonucu elde edilmiştir. Altaş (2015: 30) tarafından yapılan çalışmada ise, uzaktan eğitimin duyuşsal ve psiko-motor davranışların kazanılmasında etkisinin az olduğunu dile getirilmiştir. Bu durum, uzaktan eğitimde yaşanan problemlerinin tüm paydaşlarca eş güdüm halinde giderilmesi gerektiğini göstermektedir (Valentine, 2020, <https://www.westga.edu/~distance/ojdla/fall53/valentine53.html>).

Örneklem grubundan elde edilen veriler incelendiğinde, uzaktan eğitimin ders kazanımlarının (bilgi) elde edilmesine ciddi katkı sağlamadığı görülmektedir. Dersler arasında ise anlamlı bir fark tespit edilememiştir. Öğrencilerin verim elde ettiklerini ifade ettikleri dersler ise daha çok ödevlendirme yoluyla yapılandırılan ve anlık olarak öğrenciye dönüt verilen dersler olmuştur. Bu sonuç, Balıkçioğlu vd, (2019: 470) tarafında yapılan çalışma sonuçları ile paralellik arz etmektedir. Onlar tarafından yapılan çalışmada, öğrencilerin %82'sinin uzaktan eğitimden memnun kalmadıkları sonucu elde edilmiştir. Dersler arasında ise anlamlı bir fark tespit edilememiştir. Kaymakcan vd., (2013: 91) tarafından yapılan çalışmada internet platformlarından yapılan dersler ve powerpoint sunularından verim alınmadığı, e kitap platformunun ise verimli olduğu tespit edilmiştir. Bununla birlikte, öğrencilerin yarısı ilahiyat eğitimini internet temelli öğrenmeye uygun görmemektedirler. Altaş (2016: 22-23) tarafından İLİTAM ile ilgili yapılan çalışmada da öğrencilerin ilahiyat öğrenmelerine ilişkin tereddüt gösterdikleri tespit edilmiştir. Eygü ve Karaman tarafından yapılan çalışmada, "öğrencilerin kendilerini gruba ait hissetmeleri, sosyal olarak izolasyonlarını önlemek için sohbet, tartışma panosu, özel mesajlaşma ya da yüz yüze etkileşim gibi çeşitli bileşenlerle etkileşime girmelerini sağlamanın önemli bir unsur olduğu" bulunmuştur. Benzer bir sonuç Ilgaz ve Aşkar (2009: 28) tarafında yapılan çalışmada da gözlemlenmiştir. Onlar, etkileşim içerisinde olan öğrencilerin eğitime katılmaya daha gönüllü olacakları ve yalnızlık hissi yaşamadan programın müdavimi olacaklarını belirtmektedirler. Bu durum ise, öğrencilerin başarı ve memnuniyetine de olumlu bir şekilde yansıtacaktır. Ayrıca çalışmamızda

ödevlerin nota dönüştürülmesinde ölçme ve değerlendirme ilkelerine riayet etme ve adaletli olma önemli unsurlar olarak dikkat çekmektedir. Ödevlendirmede bulunulurken öğrencilerin ilgileri, yetenekleri ve dersin kazanımlarının yanında öğrencilerin imkânlarının da dikkate alınması önem arz etmektedir. Nitekim Kaymakcan vd.(2013: 90) tarafından yapılan çalışmada öğrencilerin şikâyet ettikleri konulardan biri ölçme ve değerlendirme sürecindeki adaletsizlikler olmuştur. Çalışma verilerinden elde ettiğimiz diğer bir sonuç ise araştırma ve bağımsız öğrenme kültürünün olmadığı ortamlarda derse devam zorunluluğunun öğrencilerin öğrenmelerinde önemli bir yere sahip olduğudur. Balıkçioğlu vd. (2019: 471) tarafında yapılan çalışmada benzer şekilde devamsızlık sorununun olmamasının öğrencileri tembelleğe sürüklediği sonucu bulunmuştur.

Uzaktan eğitimde farklı uygulamalar yoluyla dersler canlı işlenmektedir. Bu uygulamada öğrenciler de online olarak dersleri takip edebilir, konuların anlamadıkları kısımlarını öğretmene sorabilirler. Örnekleme grubu öğrencilerin büyük bir kısmı uzaktan eğitim kapsamında sanal sınıflarda yapılan canlı derslere katılmadıklarını ve bu eğitimin kendi öğrenmelerine katkı sağlamadığını ifade etmişlerdir. Benzer şekilde, Kaymakcan vd. (2013: 96) tarafından yapılan İLİTAM ile ilgili çalışmada öğrencilerin büyük bir kısmının canlı dersleri takip etmedikleri görülmüştür. Bu durumun nedenlerine ilişkin olarak daha öncede ifade edildiği gibi teknolojik altyapı eksikliği, teknoloji bilgi yetersizliği, öğrenme stili ve alışkanlıklar olduğu ileri sürülebilir. Nitekim Balıkçioğlu vd. (2019: 470) tarafından yapılan çalışmada da öğrencilerin uzaktan eğitim sistemini iyi bilmedikleri ve büyük çoğunluğunun canlı dersleri takip etmedikleri tespit edilmiştir. Uzaktan eğitimde canlı derslerin faydalı olabilmesi için, derslerin hedef kazanımları, öğrenci ilgi ve yetenekleri, teknolojiyen yararlanabilme gibi hususların planlamada dikkate alınması gerektiği söylenebilir.

Dersin öğretim üyelerinin uzaktan eğitim yapabilme yetkinliği, öğrencilerin öğrenmelerine ciddi katkıda bulunmaktadır. Hızlı olarak geçiş yapılan bu sistemde, örneklem grubunda yer alan öğrencilerin büyük bir kısmı; öğretim üyelerinin rehberlik yapma, canlı ders işleme, doğru ölçme ve değerlendirmede bulunma ve teknolojiyi kullanarak dersi tasarlayabilme noktasında yeterli olmadığını düşünmektedirler. Buna karşın, samimiyetle öğrenci mesajlarına anlık cevap verme, gerekli ve yeterli materyal desteği sağlama hususlarında öğretim üyelerinin yetkin olduğu ifade edilmiştir. Kaymakcan vd. tarafından yapılan çalışmada, öğretim üyelerinin adaletli ölçme ve değerlendirmede bulunmadığına inanan ciddi öğrenci oranı olduğu dile getirilmektedir. Bu durumun nedeni olarak uzaktan sınav sisteminde sınav güvenliğinin düşük olması gösterilebilir. Karaduman vd, (2011: 127) tarafında yapılan çalışmada, öğretimi tasarlamada eğitimcilerin teknoloji bilgilerinin zayıf olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Sert vd.(2012: 356) tarafından yapılan çalışmada, öğretmenlerin teknoloji bilgisinin, eğitimin niteliğinin en iyi belirleyicilerinden olduğu ve pedagojik bilgi ile direkt irtibatlı olduğu tespit edilmiştir. Koloğlu vd., (2016: 65) tarafından yapılan çalışmada ise çalışmamızın sonuçlarına benzer şekilde öğretim üyelerinin teknolojik hazırbulunuşluklarının yeterli olmadığı ve bu durumun aşılması için samimiyete ihtiyaç duyulduğu ifade edilmiştir. Geleneksel yöntemler ile yetişmiş öğretim üyelerinin uzaktan eğitim ile dersi organize etmede bir anda yetkinleşmesi beklenemez. Bununla birlikte konu ile ilgili öğretim kadar, öğrencilerin istek ve ihtiyaçlarını dikkat almak ve dersi bu ilgi ve ihtiyaçlara göre tasarlamak da önemlidir. Daha da önemlisi, salgının yarattığı olumsuz şartları da dikkate alarak samimiyetle öğrencilere değer verildiğinin gösterilmesidir.

Sonuç ve Öneriler

Muş Alparslan Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi, diğer Yüksek Din Öğretimi Kurumları gibi Kovid-19 salgını nedeniyle hızlı ve kimi noktalarda hazırlıksız olarak uzaktan eğitim sistemine geçmiştir. Bu çalışma, burada yapılan eğitimin mahiyetini ortaya koymak amacı ile öğrenci ve öğretim üyelerinin görüşleri çerçevesinde karma modelde tasarlanmıştır.

Uzaktan eğitim için teknolojik alt yapıda yetersizlik olduğundan, il merkezinden uzak yerde yaşayanları internete ulaşmalarında sıkıntılar yaşanmaktadır. Ayrıca öğrencilerin bir kısmı, uzaktan eğitim almak için gerekli teknolojik ayağa ve yeterli teknoloji bilgisine sahip değildirler. Öğrencilerin araştırma ve bağımsız çalışma kültüründen uzak yetişmeleri de uzaktan eğitimden yararlanmalarını

güçleştirmektedir. Öğretim üyeleri de teknolojiyi kullanarak öğretimi tasarlama ve öğrencilere uygun öğretim materyali hazırlama noktasında tam anlamıyla yeterli değildirler. Dersin iyi tasarlanmaması ve uygun materyaller ile sunulmaması kendisinden istifade etmeyi güçleştirmektedir. Uzaktan eğitim proje ve ödevlerden yararlanmak, öğrencilerin araştırma ve yazma becerilerine katkı sağlarken hitabet, iletişim, sosyalleşme gibi becerilerin edinilmesine etkileri sınırlıdır. Uzaktan eğitimin dersin bilgi düzeyindeki kazanımlarının çok azını öğrencilere kazandırabildiği söylenebilir. Canlı olarak yapılan derslerin de öğrencilerin yarısına yakını tarafından takip edilmediği ve öğrenme açısından olumlu değerlendirilmediği gözlemlenmiştir. Dersin öğretim üyesinin yetkin olarak uzaktan eğitimi sürdürebilmesi, öğrencilerin öğrenmelerini kolaylaştırabilmektedir. Benzer şekilde öğrenciye anlık dönüt verilmesi, not vermede adaletli olunması, konu ile ilgili çevirim içi tartışmalar yaptırılması bu anlamda olumlu adımlar olarak belirlenmiştir. Muş Alparslan Üniversitesi İslami İlimler Fakültesinin öğrencileri ve öğretim üyelerinin görüşleri ile sınırlı olan bu çalışmanın verileri, farklı çalışma bulguları ile desteklenmesi durumunda daha da anlamlı olacaktır.

Uzaktan eğitimin verimliliğinin artırılması noktasında yukarıda yer alan sonuçlara bağlı olarak aşağıdaki öneriler geliştirilebilir.

- Öğretim programına erişim, derslere devam ve değerlendirme konusunda teknolojik açıdan sorun yaşanmaması için yetkililer ve dersin öğretim üyesince gerekli tedbirler alınmalıdır
- Öğrencilerin eğitim almada, öğretim elemanlarının öğretimi tasarlama ve uygun materyal ile öğretim yapmada yetkinleşmeleri için teknolojiye yönelik özel eğitim verilmelidir.
- Her bir derse ilişkin olarak komisyonlar kurularak bu komisyonlar aracılığı ile uzaktan eğitime ilişkin olarak materyaller tasarlanmalıdır.

Beyan ve Açıklamalar

1. Araştırmacıların katkı oranı beyanı: Birinci yazar %50, İkinci yazar % 25, Üçüncü yazar % 25.
2. Yazarlar tarafından herhangi bir çıkar çatışması beyan edilmemiştir.

Kaynakça

- Akdemir, Ö. (2011). Yükseköğretimimizde uzaktan eğitim, *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 1(2), 69-71.
- Aksu, O. (2018). İnternet eşitsizliği konusunda dijital aktivistlerin görüşlerinin belirlenmesi. *Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi*, 4(2) 143 -156.
- Alkan, V. Şimşek, S. Erbil, Burcu A. (2019). “Karma Yöntem Deseni: Öyküleyici Alanyazın İncelemesi”, *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, 7(2),558-581.
- Altaş, N. (2015). “Uzaktan eğitim ve ilitam uygulamalarının geleceği nasıl olmalıdır”, *Bugünün İlahiyatı Nasıl Olmalıdır? -Sorunlar ve Çözümleri- Tartışmalı İlmî İhtisas Toplantısı*, 01-04 Haziran 2014, 387-412.
- Altaş, N. (2016). “Türkiye’de dinî yükseköğretim Aaanında uzaktan eğitimle ilgili algı sorunları ve İLİTAM uygulamaları”, *Değerler Eğitimi Dergisi*, 14(31), 7-42.
- Arslan, F. Korkmaz, Ö. (2019). “İlahiyat lisans tamamlama uzaktan eğitim öğrencilerinin etkileşim kaygıları ve uzaktan eğitime dönük tutumları”, *Ahmet Keleoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(1), 12-25
- Balaban, M. Erdal. (2012). *Dünyada ve Türkiye’de uzaktan eğitim ve bir proje önerisi*, Işık Üniversitesi Yayınları, 27.
- Balıkçioğlu, N. Öz, Dilek Ç. Işın, Nalan N. (2019). Üniversite öğrencilerinin uzaktan eğitim derslerindeki memnuniyet araştırması: Âşık Veysel Meslek Yüksekokulu Örneği, *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 20(1), 462-473.

- Birinci, K. (2010). Uzaktan eğitim ve din öğretiminde bir uygulama örneği: İlahiyat Lisans Tamamlama (İLİTAM). Yüksek lisans Tezi Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Cabi, E. (2016). “Uzaktan eğitimde E-Değerlendirme üzerine öğrenci algıları”, *Yüksek Öğretim ve Bilim Dergisi / Yüksek öğretim ve Bilim Dergisi*. 6/1 94-101.
- Çapcıoğlu, F. Açıkgöz, Öznur K. (2018). “Nitel araştırmalarda kullanılan araştırma teknikleri”, ed. Güngör, Özcan. *Bilimsel Araştırma Süreçleri Yöntem, Teknik ve Etiğe Giriş El Kitabı*, 2013-224, Ankara: Grafiker Yayınları, ,224
- Dağ, M. (2013). İlahiyat Lisans Tamamlama (İlitam) Programlarında Kur’ân Dersi - Müfredat, Materyal Hazırlama ve Karşılaşılan Sorunla” *EKEV Akademi Dergisi*, 17/55
- Demir, Ö. (2013). “Din Eğitiminde Öğrenmeyi Etkileyen Bazı Etmenler”, *Eğitim ve İnsani Bilimler Dergisi: Teori ve Uygulama* 4(7), 69-86.
- Ekren, G. Kesim, M. (2016). Mobil iletişim teknolojilerindeki gelişmeler ve mobil öğrenme, *Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi*, 2 (1) 36-51.
- Eygü, H. Karaman, S. (2013), “Uzaktan eğitim öğrencilerinin memnuniyet algıları üzerine bir araştırma”, *Sosyal Bilimler Dergisi*, 3 (1), 36-59.
- Hofmann, Donald W, (2002). “Internet-baseddistancelearning in highereducation”, *TechDirections*, 62/1 (Aug 2002): 28.
- Ilgaz, H. Aşkar, P. (2009). “Çevrimiçi uzaktan eğitim ortamında topluluk hissi ölçeği geliştirme çalışması, *Turkish Journal of Computerand Mathematics Education* 1(1), 27-35.
- Joi L. Moore,CemilleDickson-Deane, KristaGalyen, (2011). “e-Learning, online learning, anddistancelearningenvironments: Aretheythesame. *Internet andHigherEducation* 14 129–135.
- Karaduman, H. Sırakaya, M. Seferoğlu, S. (2011). “Eğitimde Fatih Projesinin öğretmenlerin yeterlik durumları açısından incelenmesi”, *Akademik Bilişim’11 - XIII. Akademik Bilişim Konferansı Bildirileri* 2-4 Şubat İnönü Üniversitesi, Malatya. 123-129
- Kaymakcan, R. Meydan, H. Telli, A. Cevherli, K. (2013). “Paydaşlarına Göre İlahiyat Lisans Tamamlama (İLİTAM) Programının Değerlendirilmesi”, *Değerler Eğitimi Dergisi*, 11(26), 71-110.
- Kaymakcan, R. Meydan, H. Telli, A. Cevherli, K. (2014). “ İlahiyat Lisans Tamamlama Programının Verimliliği Üzerine Olgusal Bir Araştırma”, *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 13(26), 43-62.
- Keleş, E. Öksüz, Bahar D. Bahçekapılı, Tu. (2013) “Teknolojinin eğitimde kullanılmasına ilişkin öğretmen görüşleri: Fatih Projesi Örneği”, *Gaziantep University Journal of Social Sciences Technology Special Issue*: 12 (3), 53-366.
- Koloğlu, Tevfik F. Kantar, M. Doğan, M. (2016). Öğretim elemanlarının hazırbulunuşlukları”, *Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 52-70.
- Sert, G. Kurtoğlu, M. Akıncı, A. Seferoğlu, S. (2012). “Öğretmenlerin Teknoloji Kullanma Durumlarını İnceleyen Araştırmalara Bir Bakış: Bir İçerik Analizi Çalışması”, *Akademik Bilişim’12 - XIV*. 351-357.
- Sözbilir, M. “Nitel Veri Analizi”, Erişim: 15 Haziran 2010, <https://fenitay.files.wordpress.com/2009/02/1112-nitel-arac59ftc4b1rmada-veri-analizi.pdf>
- Sözbilir, M. Veri Toplama Araçları (Teknikleri). Erişim: 15 Haziran 2020.<https://msbay.files.wordpress.com/2009/10/8-hafta-veri-toplama-arac3a7larc4b1.pdf>

Şimşek, E. Sarıkaya, Mehmet E. (2018). Bilimsel Araştırmalarda Veri Kaynakları”, ed. Özcan Güngür, Bilimsel Araştırma Süreçleri Yöntem, Teknik ve Etiğe Giriş El Kitabı, 110-135, Ankara: Grafiker Yayınları, 112.

Şişman, A. (2008). Uzaktan Eğitim, İstanbul: Pegem Akademi Yayınları,

Valentine, Doug. “Distance Learning: Promises, Problems, and Possibilities”, Erişim 24 Haziran 2020.
<https://www.westga.edu/~distance/ojdla/fall53/valentine53.html>

Extended Abstract

In the 21st century, which is called the information age, changes have occurred in lots of areas of life with the development of technology. One of the areas where change has taken place is education. In parallel with the daily life, the demand for lifelong, fast, easily accessible and economical education has led to new searches in the communication technologies system. One of the models that emerged as a result of these searches is distance education. Distance education is an education system model in which the teacher and the student do not have to be in the same place and where educational activities can be carried out by means of postal services or information communication technologies. This model allows the student to receive virtual, live, visual and audio training through computer technologies, regardless of time and place. Distance Learning is referred to with concepts such as virtual learning, e-learning, internet-based learning, web-based learning and online learning. Distance education, whose definition has changed with the development of technology, is a modern, rational and innovative model.

Education is one of the main areas affected by the Covid-19 epidemic that emerged in China and spread all over the world. In Turkey, to reduce the potential negative impact of the outbreak on education, a process of rapid transition to distance education was experienced in higher education. Naturally, higher education institutions providing education in the field of theology / Islamic sciences had to adopt distance education. Muş Alparslan University Faculty of Islamic Sciences, like other Higher Religious Education Institutions, switched to distance education system quickly and unprepared at some points due to the Covid-19 outbreak. In this context, the purpose of this study is to contribute to the improvement of the process by demonstrating the efficiency of higher religious education given in virtual classrooms through Google Classroom as part of distance education, based on the opinions of students and lecturers.

This study was carried out in the mixed model in which quantitative and qualitative research methods were used together within the framework of the opinions of students and lecturers. In the study, the data regarding the research situation collected without comparison and intervention were tried to be presented descriptively. With this approach, which is expressed as a scanning model in the literature, it is aimed to contribute to quality education by revealing all aspects of the existing situation. The universe of the quantitative data of the study prepared in the mixed model consists of 988 students of the Faculty of Islamic Sciences of Muş Alparslan University. Its sample consists of 440 students from different grade levels. The qualitative aspect of the research is that the literature review and verbal communication, which form the basis of the formation of the research text, and the interview technique that allows to understand events and situations were used together.

It is possible to summarize the results obtained on the basis of the study data as follows: Since the technological infrastructure necessary for distance education is insufficient, those who live far from the city center experience difficulties in accessing the internet. In addition, some of the students do not have the necessary technological devices and sufficient technology knowledge to receive distance education. The fact that students were raised away from research and independent working culture also makes it hard for them to utilize distance education. Lecturers are not fully competent in designing teaching and preparing appropriate teaching materials for students by using technology. That the course is not well designed and presented with appropriate materials makes it difficult to benefit from it. While distance education contributes to students' making use of projects and assignments and their research and writing skills, its impact on the acquisition of skills such as rhetoric, communication and socialization is limited. It can be said that distance education can provide students with very few of the knowledge gains of the course. It was observed that the live lessons were not followed by almost half of the students and hence were not evaluated positively in terms of learning. The course instructor's ability of continuing the distance education competently can facilitate students' learning. Similarly, giving instant feedback to the student, being fair in grading, and making students have online discussions on the subject were determined as positive steps in this sense. The data of this study, which are limited to the opinions of students and lecturers of Muş Alparslan University Faculty of Islamic Sciences, will be more meaningful if supported by different study findings.

The following suggestions can be developed depending on the results given above for increasing the efficiency of distance education.

- Necessary precautions should be taken by both the authorities and the lecturer of the course in order to avoid technological problems in access to the curriculum, attendance and evaluation.
- For students' becoming competent in receiving education, and for instructors' competency in designing teaching and teaching with appropriate materials, special education on technology should be provided.
- Commissions should be established for each course and materials related to distance education should be designed through these commissions.